

ՀՏԴ 329.79(479.243):82.09

Գրականագիտություն

ԱՐՑԱԽՅԱՆ ԱԶՍԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԵՒ ՎԼ.ՊՈՆՈՄԱՐՅՈՎԻ «ԱՐՑԱԽ-ՍՐԲԱԶԱՆ ՀՈՂ» ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆ

Զինախղա ԲԱԼԱՅԱՆ

Բանալի բառեր - Արցախյան շարժում, Արցախ-սրբազան հող, ԼՂՀ անկախության 20-րդ տարեկարձ, 366-րդ գվարդիական մոտոհրաձգային զորագունդ, սեզ Արցախ, Կովկաս, ազատություն, հայ-ռուս գրական կապեր, քաղաքացիական հզոր պայթյուն

Ключевые слова: арцахское движение, Арцах – священная земля, 20-летие независимости НКР, 366-я гвардейская мотострелковая дивизия, великий Арцах, Кавказ, свобода, армяно-русские литературные связи, мощный гражданский пафос.

Keywords: Artsakh movement, Artsakh – the sacred earth, 20 anniversary of the independence of NKR, the 366th Guards motorized rifle division, the great Artsakh, freedom, Armenian-Russian literary communications, powerful civil pathos.

3. Балаян

Арцахская освободительная борьба и поэтический сборник В.Пономарева «Арцах - священная земля»

Оказавшись на политической арене межнациональных переговоров и их требований, в эпицентре экстренных новостей, Арцах, встав на защиту своей свободы и независимости, волею судьбы обретает новых друзей и соратников, которые разделяют его судьбу. В этом ряду достойное место занимает Владимир Пономарев, русский сын арцахского народа, для которого “Арцах - священная земля”.

Z. Balayan

The Artsakh Liberation Struggle and «Artsakh – a Sacred Land» Poetic Collection by V.Ponomarev

Appeared in the political arena of international negotiations and their requirements, in the midst of breaking news, Artsakh stood up to defend its freedom and independence and found new friends and supporters by fate, among which we can distinguish Vladimir Ponomarev, a Russian son of Artsakhian people, for whom «Artsakh is a sacred land».

Աշխարհի զուգահեռներում, քաղաքական հարթակներում, միջազգային երկխոսություններում ու դրանց հարցադրումներում, թե՛ լրատվական հանգույցներում հայտնված, իր ազատության համար սրբազան պայքարի ելած Արցախը ճակատագրի բերումով նո՛ր բարեկամներ, նո՛ր համակիրներ, նորի և հնի ավանդները շարունակող նվիրյալներ, ցավակիցներ, բազկով ու հոգով բախտակից ուխտյալ բարեկամներ ձեռք բերեց, որոնց շարքում առանձնանում է Վլադիմիր Պոնոմարյովը՝ ռուս որդին Արցախի, որի համար «Արցախը սրբազան հող» է, «Արցախը ուրիշ է երկրների մեջ»:

Հայ և ռուս ժողովուրդների բարեկամության, համագործակցության պատմության քաղաքական, տնտեսական և մշակութային համակրությունների, փոխադարձ շփումների, ըմբռնումների ոսկե շղթան դարերի պատմությունն ունի, որը արտահայտվել է տարաբնույթ դրսևորումներով, այդ թվում նաև հոգևոր առնչություններով ու գրական ամուր կապերով:

Հայ և ռուս ժողովուրդների՝ դարերում ամրապնդված բարեկամության օազիսում են կանգնած Գրիբոյեդովը, Պուշկինը, Վլ.Դալը, Լերմոնտովը, Գորկին, Բրյուսովը, Օսիպ և Նադեժդա Մանդելշտամները, Գորոդեցկին, Տոլստոյը, Սախարովը, Կրիվոպուսկովը և շատ ու շատ ներկայացուցիչներ, գիտության, արվեստի, այլևայլ բնագավառների գործիչներ:

Արցախյան շարժումը, արցախահայության արդարացի և օրինական պահանջը՝ Մայր Հայաստանին միանալու իդձը, ժողովրդավարության, ինքնորոշման ճանապարհով այն կյանքի կոչելու ջանքերը, համառությունը հանդիպելով գորբոշոյվյան հոգեվարք ապրող քաղաքական ավանտյուրային և խառնաշփոթին, վերածվեցին Ադրբեջանից պարտադրված պատերազմի, որն իր հերթին քաղաքական հզոր բախումներում հայտնված Արցախին, արցախահայության քաղաքական ճակատագրին նոր, հզոր երանգներ ու շարժ բերեց:

Արցախյան պատերազմն ավարտվեց արցախահայության հաղթանակով:

Խրոխտ ու արիական, հզոր ու առնական, հերոսական Արցախը՝ բարձրաբերդ ու անհաղթահարելի արծվաբույնը, ինչպես շատերի, այնպես էլ պոետ-զինվոր-քաղաքացի

Վլադիմիր Պոնոմարյովի համար, իր մեծ նախորդի՝ Վլադիմիր Մեծի նման սիրեց հայոց Արցախը՝ «սրբազան հողը», որի բանաստեղծական հավատամքը եղավ «Արցախ-սրբազան հող» ժողովածուն:

Վարդան Հակոբյանն արժեվորելով Պոնոմարյովի քաղաքացիական խիզախությունը, իր խմբագրական մուտքի խոսքում նշում է. «Յուրաքանչյուր ճշմարիտ պոետ մշտապես ունենում է իր խրամատը՝ ճշմարտության համար մղվող հավերժական կռվի մեջ: Ես հավատացած եմ, Վլ. Պոնոմարյովի բանաստեղծությունները բոցեր են, որ սերվել են արցախյան գոյամարտի կրակներից:.... Հեղինակը, որ Ստեփանակերտում տեղակայված 366-րդ սովետական զվարդիական մտտոհրաձգային զորագնդի սպաներից էր, անթաքույց սիրով է պատկերում Արցախի հայության ազգային-ազատագրական արդարացի պայքարը»¹:

Հատկանշական է այն, որ Պոնոմարյովը ժողողովածուում զետեղել է 20 (10+10) բանաստեղծություն՝ ի պատիվ ԼՂՀ անկախության 20-րդ տարեդարձին:

Բանաստեղծը լավագույնս է ուսումնասիրել Արցախի հետաքրքիր և հնաբույր պատմությունը՝ հայոց ընդհանուր պատմությանը զուգահեռ, նրա բնավորության առանձնահատկությունները, մտախառնվածքը (մենթալիտետը, ազգերի մեջ՝ բարձր տեսակը, որակը):

«Ռուս որդին Արցախի» վերնագրով քերթվածում, որը հեղինակը նվիրել է ԼՂՀ հռչակման 20-ամյակին և հերոսական արցախահայությանը, նկատվում են բանաստեղծի անկեղծ ու ճշմարտացի մտորումները, գնահատումները, պոետական կուլտուրան, որոնք հատկանշում են իրենց կամային ու անպարտելի ու որոշումներում աննահանջ արցախցիներին, ազատաբաղձ ու հերոսական Արցախը, որոնք մի անգամ չէ, որ ապշեցրել, զարմացրել են աշխարհին ու հատկապես իրեն ճանաչողներին:

Դրանք մե՛րթ հատկանշում են արցախահայության զարմանահրաշ ու բարձրատաղանդ որակները, մե՛րթ նրա մաքառող ու քաջարի ոգին, նրա պատմությունը, բնության հիասքանչ ու հրաշակերտ պատկերները, աշխարհագրական վեհություններն ու բարձրաբարձր լեռները՝ որպես անհաղթ այրուձի: Ժողովուրդն ու բնությունը միաձույլ համամասնություն են կազմում Պոնոմարյովի բանաստեղծական անցումներում.

Երկիրը իրենց սրտերի մեջ է,
Բերկրանք ու վիշտ են տեսել դարերում,
Ազատությունը՝ դարձրած լուսե տենչ,
Նրանք ձեռք բերին դաժան մարտերում ²:

Բանաստեղծը հպարտ է իր բաժին Արցախով և այդ սիրո ու գնահատելի նվիրվածության համար՝ իրեն տրված բնութագրումներով.

Ուր լինում եմ ես, մարդիկ ասում են.

«Ռուս որդին ես դու սեզ Արցախի»:

-Ճշմարիտ էք դուք, մի տոհմից ենք մենք, -

Պատասխանում եմ ջերմ ու սրտալի³:

Հեղինակը բացահայտում է արցախցու բնավորության հզոր, բայց և ներող ջիղը, շինարար, արարչագործ էությունը՝ սրբագործված հաղթանակներով:

Հիրավի, ազատատենչ Արցախը միայն մեծագույն հարգանք և անմար սեր է բորբոքում յուրաքանչյուր ազնիվ մարդու հոգում, առավելապես այդ զգացողություններն է ունենում Պոնոմարյովը: Նա հեռվից-հեռու հավատով և սպասելիքներով, ոգու թներով ու անպայմանորեն նաև մտիկից է դիտում սիրելի Արցախի վերակերտումը, թռիչքները.

Երիտասարդ է՝ 20 տարեկան,

Նրա մի տարին մի լիքը դար է,

¹ Հակոբյան Վ., Երկու խոսք, տե՛ս Պոնոմարյով Վլ., Արցախ-սրբազան հող, Ստեփանակերտ, «Սոնա» հր., 2011, էջ 3:

² Պոնոմարյով Վլ., Արցախ-սրբազան հող, Ստեփանակերտ, «Սոնա» հր., 2011, էջ 36:

³ Նույն տեղում, էջ 38:

Նա նվաճել է իրավունքը իրեն

Ու կապրի ազատ, քանզի արդար է 2011թ.¹:

Ո՞վ է նա՝ ռուս որդին Արցախի. ի՞նչ ծննդավայր, ի՞նչ արմատներ, ուսումնառության, ճանաչողության, աշխարհաբնկավան, աշխատավայրի մասնակցություններ է արձանագրում նրա կյանքի խրոնիկան. հարցերին պատասխանում է պոետ-քաղաքացու-գինվորական սպայի հարուստ կենսագրությունը:

«Ձոն Արցախին» քերթվածով է բացվում գրքույկը: Այն նվիրված է Արցախի ժողովրդին և պաշտպանության բանակին:

Յուրաքանչյուր տողում, մտահանգման մեջ ազնվաբարո Արցախն է՝ «երկիր- սրբազան հող»-ը, հարազատներին դեպի տուն կանչող, հարազատների կորուստը սգացող մայրերով, նահատակների պայծառ հիշատակներով, լուսավոր ապագայի սպասումներով:

Վլադիմիր Պոնոմարյովը խիզախման, կարոտի, պատվախնդրության, հրաժեշտի ու բաժանման խորհուրդներով զինված, հաղթանակի, ընկերության ցնծությունը կիսած, դրանք որպես անմար հիշատակի խոսքեր հնչեցրած տողեր ունի գրքույկում՝ նվիրված 366-րդ մոտոհրաձգային գնդի վետերաններին՝ իր մարտական ընկերներին:

Պոեմի շարերով սահում է մարտնչող Արցախի նկարագիրը.

Ղազախն է այստեղ, ռուսը, վրացին,

Հայերն են նաև՝ ցասումով եռուն,

Մենք միասին ենք՝ ուժով հրածին,

Թեկուզ գործում ենք Մոսկվայից հեռու²:

...Ես ձեզ հետն եմ միշտ, իմ լավ ընկերներ,

Մեր գնդի շունչն եմ զգում կրծքիս տակ,

Մեր անցած ուղին պատմությունն է մեր,

Ռուսաստանի ոգին է շիտակ³:

...Աշխարհում միայն հիշվում են նրանք,

Ովքեր նեցուկ են դառնում ճնշվողին,

Մենք՝ և շարքային, մենք՝ նաև սպա,

Օգնել ենք մարդկանց Արցախյան հողի⁴:

Եվ տարիները անցնում են հերթով,

Թնդանոթները լռել են ասես,

Արցախն է քայլում իր ընտրած երթով,-

Ազատ և անկախ՝ լեռան արծվի պես⁵:

Պոեմը հիմն է ազատության, հաղթության, բարեկամության և սուր է՝ ընդդեմ պատերազմ.

Բայց վառվում է դեռ հողը Կովկասի,

Վատողի ծուխն է մղում լեռներում,

Ես, որ տեսել եմ պատերազմ ու մահ,

Կռիվը, մարդիկ, երբեք չեն ներում

2009թ.⁶:

Եթե հինավուրց ու հերոսական, գեղեցկագույն Արցախը հմայել է պոետին, հազար կապերով կապել նրան, ապա պարզ է՝ ինչ հրեղեն կանչերով է հինավուրց երկիրը նորից կանչում պոետին յուր գիրկը. այն բարձր նվիրումով է պոետականացված «Ղարաբաղն է միշտ իմ երազներում» բանաստեղծության մեջ.

Այնտեղ անցել է ջահելությունս փոթորկոտ ու խենթ,

¹ Նույն տեղում, էջ 38:

² Նույն տեղում, էջ 22:

³ Նույն տեղում, էջ 23:

⁴ Նույն տեղում, էջ 24:

⁵ Նույն տեղում, էջ 24:

⁶ Նույն տեղում, էջ 24:

Ու չեմ ավիտոսում, որ այնտեղ կյանքիս էջերն եմ գրել,
Իմ հուշերի մեջ այդ տարիներն են գրուցում ինձ հետ,
Թեկուզ մագերիս ժամանակը իր եղյամն է դրել¹:

Յուրաքանչյուր բանաստեղծությունից ու բանաստեղծական քառատողերից կամաց-կամաց բացվում է, ամբողջանում Արցախի նկարագիր-պատկերը:

...Հրաշագործ երկիր-դյուցազուն Արցախ, աշխարհին ճանաչ,
Հգոր գիրկդ բաց, թող սերունդներիդ ժպտա քո արփին,
Ծնկի չես իջնի քո հին, վայրենի թշնամու առաջ,
Դու ճորտ չես դառնա ու չես խոնարհվի երբեք քո ճամփին²:

Պատկերը ավելի ընդգծված ու ամբողջացված ենք տեսնում բանաստեղծության վերջին երկու տներում, որտեղ մարտնչող Արցախն է երևում իր նվաճած ազատությամբ.

Ազատությունդ նվաճել ես դու արյունով քո թանկ,
Ստիպել ես դու, որ ոսոխներդ գնահատեն քեզ,
Պարգաճ դրոշդ, զինագնշանդ և օրհներգդ հաղթ,
Քայլում ես դեպի գալիք դարերը քո արևակեզ³:

«Տասնյոթ տարի անց» բանաստեղծության մեջ հեղինակը կենդանացնում է ոչ հեռավոր անցյալը, ահավոր 1992թ.: Հիշողությունները հորձանք են տալիս ու ակամայից տխուր պատկերներին հաջորդում է հաղթանակած Արցախի դիմագիծը՝ ցնծուն ու ծաղկուն.

Այս հաղթանակը դու նվաճել ես
Կյանքի թանկ գնով, միասնությամբ կուռ,
Այս Հաղթանակով դու ճանաչվել ես
Քո ըմբոստ հոգով ու սրտով քո հուր 2009թ. 4:

Ժողովածուն «Ցեղասպանություն» բանաստեղծությամբ է ավարտվում: Բանաստեղծը անհուն ասելությամբ ու հզոր ձայնով է թվարկում ցեղասպանության բոլոր դահիճներին, նրանց համար Աստծո կողմից գուշակում պատիժ.

Դուք ազատության դահիճներ դաժան,
Ումի՞ց եք կորզել իրավունքը ձեր,
Որ արարքներով մույժ ու անբաժան
Կառչած եք մնում օրենքներին ձեր⁵:

Քաղաքացիական հզոր պաթոսով, բանաստեղծական հրաշալի տաղանդով, լեզվական համապատասխան կուլտուրայով, առանձնացող ոճով և մեծ սիրո դրսևորմամբ են ավարտվում, կուռ ամբողջություն կազմում ռուս բանաստեղծի, Արցախի որդու, քաջարի սպայի՝ Վլ. Պոնոմարյովի «Արցախ, սրբազան հող» ժողովածուն, որը համոզված ենք՝ անպայմանորեն կունենա հայ-ռուս ժողովուրդների դարավոր բարեկամության շարունակող օղակ ու այն կդառնա հայ-ռուս գրական կապերի, սիրո, քաղաքական դաշնության հազարամյա շարունակվող զարմանահրաշ լեզենդ:

Վլ. Պոնոմարյով, երևույթ, որի ոչ միայն գրական, զինվորական, այլև գիտական գործունեության հասուն վկայությունը նրա պաշտպանած թեկնածուական ատենախոսությունն է՝ «Արցախյան ազգային ազատագրական պայքարը», որով հեղինակը ստացել է պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան:

Տեղեկություններ հեղինակի մասին.

Ջինաիդա Բալայան - ք. գ. թ., դոցենտ, ԱրՊՀ

Հոդվածը տպագրության է ներառված խմբագրական կոլեկցիայի անդամ, ք.գ.դ., Ս.Խանյանը:

¹ Նույն տեղում, էջ 27:
² Նույն տեղում, էջ 28:
³ Նույն տեղում, էջ 28:
⁴ Նույն տեղում, էջ 35:
⁵ Նույն տեղում, էջ 45: